

ทุนทางสังคมกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี ราชภัฏรำไพพรรณี

องค์ปาฐกในงานสัมมนาการจัดทำแผนที่ข้อมูลทางสังคม จังหวัดกาญจนบุรี

วันที่ 22 กันยายน 2547

ท่านพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กาญจนบุรี พ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว จากกลุ่มอินแปง จังหวัดสกลนคร ทำอาจารย์จักรกฤษณ์ โพธิ์แพงพุ่ม อาจารย์ยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว อาจารย์สิริมา เจริญศรี ประชาคมกาญจนบุรีทุกท่าน ขอแสดงความยินดีและอนุโมทนากับประชาคมจังหวัดกาญจนบุรีที่ได้ทำงานเรื่องนี้นานหลายปี และโอกาสนี้ ประชาคมกาญจนบุรี สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ร่วมกันทำการวิจัยที่เรียกว่าแผนที่ข้อมูลทางสังคม (Social Map) ตัวนี้เป็นเรื่องความริเริ่มที่มีความสำคัญ เพราะการทำแผนที่สังคม พูดสั้นๆ ว่า (Social Map) จะต่อเชื่อมไปสู่ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับการที่จะพลิกฟื้นแผ่นดินไทยขึ้น ขณะนี้ ประเทศไทยประสบปัญหาที่ยากยิ่ง ผมเรียกว่าเป็น**หลุมดำ** หลุมดำของการสะสมปัญหา ที่ยากที่จะผ่านไปได้ ไม่มีใครผ่านไปได้ ไม่มีรัฐบาลใดที่จะผ่าน หลุมดำนี้ไปได้ จำเป็นต้องมาทำความเข้าใจเรื่อง **ทุนทางสังคม** เพราะว่า เราพูดเรื่องทุน เรามักจะเข้าใจว่าเป็นเงิน ทุนที่เป็นเงินนั้นเป็นส่วนหนึ่ง แต่ว่ามีทุนอื่นที่มากกว่าเงินเยอะ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ มีอื่นๆ อีกมาก และสำคัญกว่าทุนที่เป็นเงิน ท่านทั้งหลายลองคิดว่าทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม เงินเป็นประโยชน์ต่อคนทั้งหมด และคนขโมยไม่ได้ ติดอยู่กับพื้นที่ แต่ถ้าไปเปลี่ยน ทุนเป็นเงินแล้ว คนขโมยได้ เงินนี้คนขโมยได้ง่ายนิดเดียว และกลายเป็นเงินของคนจำนวนน้อย แต่ถ้าเป็นทุนที่อยู่ในสภาพของมัน ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม เป็นประโยชน์ต่อคนทุกคน เป็นของส่วนรวม แต่พอเปลี่ยนเป็นเงิน จะเป็นเงินของคนส่วนน้อย ที่มีอำนาจ ที่จะเอาไป และก็เกิดปรากฏการณ์อย่างนั้น ว่าการพัฒนาของเรา 4-50 ปี ที่ผ่านมา ที่เรียกว่า การพัฒนาสมัยใหม่ ถ้าถามว่าคืออะไร? โดยสรุป ก็คือ การไปเปลี่ยนทุนอื่นๆ ให้เป็นเงิน ทุนอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคนทั้งหมดให้เป็นเงินของคนส่วนน้อย และของคนต่างชาติ มันไปลดทอนทุนอื่นๆ ลง ทุนทรัพยากรธรรมชาติร่อยหลอลง

ผมเป็นเด็กเกิดที่เมืองกาญจน์ เมื่อก่อนนี้ มีป่าไม้เต็มไปหมดเลย ทั่วไป ป่าไม้ ต้นไม้ ต้นกล้วยแปด เต็มไปหมด เต็มนี้หายไหมดแล้ว ใช้ไป 40 กว่าปี เราทำลายทุนทรัพยากรธรรมชาติของเราไปเยอะ ตัวเลขก็มีบอกว่าประเทศไทย มีเนื้อที่ 321 ล้านไร่ เมื่อ 50 ปีก่อน เนื้อที่เราเป็นป่ากว่า 220 ล้านไร่ ภายใน 50 ปี ที่เราพัฒนาเป็นสมัยใหม่ ขณะนี้เหลือไม่ถึง 80 ล้านไร่ จากกว่า 220 ล้านไร่ เพราะเราทำลายไปรวดเร็วมาก เพื่อเปลี่ยนต้นไม้ให้เป็นเงิน เปลี่ยนสิ่งต่างๆ ให้เป็นเงิน ทำลายสังคมลงเพื่อเปลี่ยนเป็นเงิน ทำลายวัฒนธรรมลงเพื่อเปลี่ยนให้เป็นเงิน ทำลายจิตวิญญาณลงเปลี่ยนให้เป็นเงิน และเป็นเงินของคนส่วนน้อย คนส่วนน้อยร่ำรวยขึ้น เงินไปสู่ต่างชาติ อันนี้ คือ กระบวนการพัฒนาที่ผ่านมา โดยเป็นการ

พัฒนาแบบเอาเงินเป็นตัวตั้ง ทีนี้ อย่างนี้ครับ เราต้องทำความเข้าใจอย่างที่ว่า ว่าทุนนอกจากเงินแล้ว ยังมีทุนอื่น และทุนที่สำคัญที่สุด คือทุนทางสังคม ผมยกตัวอย่างอย่างนี้นะครับว่า สัก 2 เรื่อง จากต่างประเทศ

1. ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลก ครั้งที่ 2 บ้านเมืองโดนทิ้งระเบิดปรมาณูที่ ฮิโรชิมา และนางาซากิ 2 แห่ง นี่ คนตายทันทีประมาณ แสนคน ตายต่อมาเป็นมะเร็ง เป็นอะไรตาย บ้านเมืองย่อยยับ แพ้สงครามทุกอย่างล้มละลายหมด ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจหมด ต้องไปลงนามยอมแพ้เขา ล้มละลายหมด ญี่ปุ่นเศร้าสลดมากกว่า อนาคตญี่ปุ่นไม่เหลืออะไรแล้ว ทีนี้ในการประชุมครั้งหนึ่งมีโปรเฟสเซอร์ลูกครึ่งคนหนึ่ง ลูกชั้นยืนพูดว่า ญี่ปุ่นไม่ได้หมดทุกอย่าง ญี่ปุ่นยังเหลืออยู่อย่างหนึ่ง คือ เหลือคนญี่ปุ่น อย่างอื่นไม่เหลือ เราฆ่าฟันตัวจากคนนี่เอง และเขาฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว อาศัยคุณภาพของคน อาศัยทุนที่เป็นคน

2. 20 กว่าปี มาแล้ว ผมไปประชุม ขององค์การอนามัยโลกหลายประเทศมาประชุมร่วมกัน ผู้แทนของประเทศพูดหมดว่า ประเทศของตัวเองลำบาก มีปัญหาต่างๆ แก้ไขไม่ได้ เพราะยากจน จึงแก้ไขไม่ได้ ทีนี้มีผู้แทนที่มาประชุมจากประเทศซาอุดีอาระเบีย หลังจากที่เขาฟังทุกคนพูดหมดแล้ว ว่าเขาแก้ไข ปัญหาไม่ได้ เพราะยากจน ผู้แทนจากซาอุดีอาระเบีย กล่าวว่า ที่ซาอุดีอาระเบีย ไม่มีปัญหาอยู่อย่างเดียว คือเรื่องเงิน แต่อย่างอื่นมีปัญหาทุกอย่าง อย่างที่แต่ละประเทศพูดมาเนี่ย แต่ว่าเงินแก้ปัญหาไม่ได้ ต้องอาศัยทุนทางสังคมที่เป็นคน คนที่เป็นทุนทางสังคม

เพราะฉะนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง เพราะถ้าเราเข้าใจผิด มันจะยาวนานมาก เช่นเราบอกว่าเรามีปัญหา เพราะเราไม่มีเงิน ทีนี้อีก 10 ปี เรามีเงินเราก็กแก้ปัญหามาไม่ได้ ก็เข้าใจผิด ว่าทุนที่เราจะพัฒนา คือทุนทางสังคมที่เรามีอยู่ ทีนี้อย่างนี้นะครับ

ผมขออธิบายว่า สังคมกับวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงใกล้ชิดกันมาก เพราะน้อยคนจะเข้าใจว่า วัฒนธรรมคืออะไร? มหาวิทยาลัยทั้งหมดเกือบไม่เข้าใจ ว่าวัฒนธรรมคืออะไร? ยังเข้าใจว่า วัฒนธรรม คือการร้องรำทำเพลง เป็นวัตถุ วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ ในวัฒนธรรมมีสิ่งแวดล้อมด้วย วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ สิ่งแวดล้อมจะไม่เหมือนกัน สิ่งแวดล้อมที่ทั่วโลก สิ่งแวดล้อมที่ทะเลทราย ไม่เหมือนกัน วิถีชีวิตก็ไม่เหมือนกัน ถ้าเหมือนกันจะอยู่รอดไม่ได้ เพราะฉะนั้น คนต้องพยายามต่อสู้ ดิ้นรน ให้อยู่รอดได้ ไม่ว่าสิ่งแวดล้อมจะเป็นอย่างไร ก็แล้วแต่ จะต่างกันไปทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น วิถีชีวิตคนในสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ จะไม่เหมือนกัน เราเรียกว่า มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพราะฉะนั้น ลักษณะวัฒนธรรมจะมีความหลากหลายจะไม่เหมือนกันเลย ใกล้เคียง นี่ ก็ไม่เหมือนกันแล้ว สุพรรณบุรี ก็ไม่เหมือนกันแล้ว ไทรโยค ศรีสวัสดิ์ ไม่เหมือนกันแล้ว เพราะสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกัน บางที ตำบลใกล้เคียง ยังไม่เหมือนกันแล้ว มันต่างกัน ประวัติศาสตร์ของคนที่มาตั้งอยู่ ก็อาจไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ตรงนี้ คำว่า วิถีชีวิตร่วมกัน มีความหมายกว้างมาก **คุณค่าร่วมกัน** ก็เป็นวัฒนธรรม เพราะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต **มีความเชื่อร่วมกัน** ก็เป็นวัฒนธรรม เช่นกลุ่มอินแปง พ่อเล็กที่มาจากสกลนคร เขามีความเชื่ออะไรร่วมกัน สิ่งนั้นก็ เป็นวัฒนธรรม เมืองกาญจน์ คนไทรโยค คนที่ไหนมีความเชื่อร่วมกัน สิ่งนั้นเป็นวัฒนธรรม กลุ่มชนบางแห่ง

เขามีความเชื่อเรื่องผีร่วมกัน สิ่งนั้นเป็นวัฒนธรรมของเขา เพราะบางแห่ง เขาเชื่อว่ามีผีที่ดูแลป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร ที่เขานับถือร่วมกัน อันนี้อย่าไปดูถูกเขา คนที่เรียนวิทยาศาสตร์ปัจจุบันจะไม่เข้าใจ คนที่อยู่กับ ธรรมชาติ อยู่ไป อยู่ไป จะสัมผัสมิติทางคุณค่า การศึกษาของเราตัดขาดสัมผัสกับธรรมชาติ จึงไม่รู้ ไม่มีสัมผัส ผมขอยกตัวอย่างว่า คนที่อยู่กับธรรมชาติมานาน จะรู้ว่าแผ่นดินมีคุณค่า จะมีคุณค่าเกิดแนวคิด เกิด Concept ว่า พระแม่ธรณี แม่น้ำ พระแม่คงคา มีคุณค่ามาก ต้องนับถือ ต้องเคารพ ต้องทดแทน แผ่นดิน ในต้นไม่มีรุกขเทวดาอยู่ในนั้น

ในภาษาเหล่านี้ พระแม่คงคา ก็ดี พระแม่ธรณี ก็ดี รุกขเทวดา ก็ดี เป็น **มิติทาง จิตวิญญาณ** หมายถึง **มิติทางคุณค่าที่สูง อะไรเป็นคุณค่า คนมักจะเรียกว่า แม่ เพราะแม่มีคุณค่า แม่เป็นมิติทางจิตวิญญาณสูงส่ง** เพราะฉะนั้น บางที ผู้ชายก็เรียกว่า แม่ก็มี เช่น แม่ทัพ ที่เขาเรียกว่าแม่ มีมิติของความสูงส่งอยู่ตรงนี้

ทีนี้ ถ้าเราเอาวิทยาศาสตร์ไปจับ ไปวิเคราะห์ต้นไม้ ก็เจอแต่คาร์บอน ไฮโดรเจน ฟอสฟอรัส ไม่เห็นเจอรุกขเทวดา เมื่อไม่เจอก็สรุปว่าไม่มี เมื่อไม่มีก็ไม่ต้องเคารพ ก็ทำลายได้ อันนี้ ขาด มิติทางจิตวิญญาณ มิติทางคุณค่าไป ทีนี้ ถ้าเราเรียนอะไร เรียนวิทยาศาสตร์ เอาวิทยาศาสตร์เป็นตัวตั้ง เราต้องระวัง เพราะวิทยาศาสตร์ มีข้อจำกัด เราไม่ได้รังเกียจว่าวิทยาศาสตร์ไม่ดี ว่า เกี่ยวกับวัตถุ แต่ นอกเหนือจากวัตถุ มันมีทั้งวัตถุธรรม และนามธรรม มันอยู่จริง เรื่องของจิตใจ เรื่องของความดีความชั่ว ทำไมจะไม่มี แล้วเราไปคิดว่า ถ้าไม่มี โลกก็จะเอียงไปทางวัตถุเท่านั้น ขาดมิติทางวิญญาณไป อย่างที่เป็น เอาวัตถุเป็นตัวตั้ง เป็นวัตถุนิยมไป จนจะไปไม่ไหวอยู่แล้ว ขณะนี้

เพราะฉะนั้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เราต้องเข้าใจให้ ลึก ให้ละเอียด ถ้าเราสัมผัสตื้นๆ เร็วๆ เราจะไม่เห็นความเชื่อมต่อของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ และคนปัจจุบัน ด้วยการพัฒนาแบบปัจจุบัน การศึกษา แบบปัจจุบัน คนทำอะไรตื้นๆ ลวกๆ เร็วๆ ก็จำไม่ได้สัมผัส ความเป็นจริง ความเชื่อมต่อ ก็ารู้เป็นส่วนๆ เช่น คนกรุงเทพฯ ก็รู้ว่าน้ำคืออะไร? คือก็อกน้ำ แค่นั้น ที่จริง น้ำเชื่อมโยงต่อไปถึงต้นน้ำลำธาร ป่าต้นน้ำ ลำธาร คนที่อยู่ต้นน้ำลำธาร เรื่อยลงมา คนที่เกี่ยวพันกับต้นน้ำ กับลำไ้เดือน กับจุลชีพต่างๆ มันเชื่อมโยงกัน **ถ้าเรารู้สั้น เราจะรู้เพียงก็อกน้ำเท่านั้น**

ทีนี้ คนปัจจุบัน ผมเป็นเด็กเมืองกาญจน์ อยู่แควน้อย เมื่อก่อนเวลาที่เรายากกิน ข้าวหลาม ตอนเด็กๆ ทำข้าวหลามสนุกมาก พวกหนึ่งไปตัดไม้ไผ่ มาทำกระบอกรับข้าวหลาม พวกหนึ่งไปแช่ ข้าวเหนียว พวกหนึ่งไปชุบมะพร้าว ทำจุก เอากากมะพร้าวพันใบตองมาทำจุก คั้นกะทิ และเผาข้าวหลาม เอง ตอนเผาข้าวหลาม สนุกมาก เอาข้าวหลามมาปักที่ดินเป็นแถว เอาฟืนใส่ พอมันเดือด กะว่ามันจะสุก แล้ว เราก็ लाไฟออก ให้มันระอุสุก ระหว่างนั้น มันร้อน เราก็ไปอาบน้ำเย็น สบาย พอขึ้นมาข้าวหลามสุก กำลังกิน สนุก ทั้งหมดมีความสุข

ทีนี้ คนกรุงเทพฯ ยากกินข้าวหลาม ก็หยิบสตางค์ ก็ได้ข้าวหลามมากินขาดความสนุก จองกิจกรรมทั้งหมด ที่พูดมานั้น จะไม่เข้าใจความเชื่อมต่อทั้งหลายที่มันเชื่อมโยงกัน การทำแต่ละอย่าง

กระตุ้นสมอง ที่นี้ย้อนกลับมาวัฒนธรรม หมายถึง ความเชื่อร่วมกัน อะไรคือคุณค่าร่วมกัน การทำมาหากินที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม แล้วที่คนกลุ่มนั้นทำจนชำนาญ สิ่งนั้นก็เป็วัฒนธรรม เช่น คนไทยทำนาทำไร่ แล้วเป็นเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรม จะมั่นคงมาก

ตอนวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมาี้เดือดร้อนกันทั่วประเทศ ที่จังหวัดตราดไม่เดือดร้อนเลย ไม่กระทบเลยเพราะเศรษฐกิจเขาอยู่บนฐานวัฒนธรรมของเขา ใน 3 เรื่อง 1.) ผลไม้ 2.) การประมง 3.) การท่องเที่ยว อันนี้เป็นวัฒนธรรม เป็นฐานของเขา คนอื่นเดือดร้อนเขาไม่เดือดร้อน กลับมีรายได้เพิ่มเสียอีก อันนี้เรียกว่า เศรษฐกิจอยู่บนฐานวัฒนธรรม คือ ฐานในสิ่งที่เขามี สิ่งที่เขาชำนาญ เพราะฉะนั้นในวัฒนธรรมมีเศรษฐกิจอยู่ด้วย จากนั้นก็มีเรื่องสิ่งแวดล้อม การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ต้นน้ำ ลำธารต่าง ๆ การรักษาสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่อยู่ร่วมกันทั้งหลาย รวมหมดเรียกว่า วิถีชีวิตรวมกันที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้น คำว่าวัฒนธรรมจึงรวมหมด บุรณาการทั้งหมดนี้คือการอยู่ร่วมกัน

การพัฒนาทุกวันนี้ผิดที่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพราะตัวเศรษฐกิจจะตัวใครตัวมัน ทอดทั้งกัน แย่งชิงกัน ทำร้ายกัน ศีลธรรมก็เสื่อม ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายชีวิต ทำลายกัน เพราะเอาเงินเป็นตัวตั้ง แต่ถ้าเราเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง วัฒนธรรมนี้ เช่น การร่วมกัน คือวิถีชีวิตร่วมกัน การอยู่ร่วมกัน (Living together) สำคัญที่สุด คือ เป็นตัวตั้ง ทุกวันนี้เราไปเอาอย่างอื่นเป็นตัวตั้งผิดหมดเอาเศรษฐกิจ เป็นตัวตั้ง เอาตลาดเสรีเป็นตัวตั้ง เอาความรู้เป็นตัวตั้งต้อง Living together ซึ่งการพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

ประเด็นต่อไปคือ “ **ต้นไม้มีราก จันได สักคมก็มีรากจันนั้น รากของสังคมคือ วัฒนธรรม** ” สังคมเมืองกาญจน์ก็มีราก ประเทศไทยก็มีราก เชียงใหม่ก็มีราก สกลนครก็มีราก ถ้าเราตัดรากต้นไม้แล้วมันเกิดอะไรขึ้นเรานึกออก ถ้าเราพัฒนาโดยตัดรากสังคมอะไรจะเกิดขึ้น ลองเปรียบเทียบดู และการพัฒนาแบบตัดรากของสังคมให้เกิดความเดือดร้อน ลำบาก ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายสังคม คนอยู่ไม่ได้ต้องอพยพเข้าเมืองไปเป็นคนจน ในเมืองเกิดปัญหาอาชญากรรม เกิดโสเภณี เกิดเรื่องยาเสพติด สารพัด เพราะทำลายรากฐานไทย ร้อยกว่าปีที่เราพัฒนามา

การศึกษาของเราที่ทั้งหมดไม่ได้อยู่บนฐานวัฒนธรรม เราไปเน้นการท่องวิชา วิชาที่เขาแปลกจากฝรั่ง ทำมาร้อยกว่าปี จนคนไทยไม่รู้จักสังคมไทย เพราะเราท่องวิชาต่าง ๆ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ

ปัญหาปาก্ষีได้ แก่ปัญหาไม่ได้ เป็นเพราะการศึกษาแบบที่เราเป็นอยู่เราศึกษาแต่วิชาท่องวิชา

การศึกษา ขณะนี้ เราไม่เข้าใจ 3 อย่าง เป็นสำคัญ คือ

- 1.ศึกษาและไม่เข้าใจตัวเอง
- 2.ศึกษาและเข้าใจเพื่อนมนุษย์ เข้าใจความหลากหลายวัฒนธรรม รากเหง้าทางวัฒนธรรม เห็นคุณค่าวัฒนธรรม เราไม่เข้าใจจนปาก्षีได้ เราไม่เข้าใจที่ไหน ๆ ทั้งสิ้นเพราะเราไม่ได้เรียนมา

3.เราไม่เข้าใจความเป็นจริง ทั้งเรื่องสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม พอเราไม่ได้ศึกษา 3 อย่างนี้ เราก็ไม่เข้าใจ บ้านเมืองก็เกิดความระส่ำระสาย เกิดความรุนแรงและแก้ไขไม่ได้ เพราะไม่มีความเข้าใจ

เพราะฉะนั้นจึงแก้ไขไม่ได้ จึงเกิดความรุกราน เป็นความรุนแรงอาจจะไปทั่วทั้งประเทศ ถ้าเราศึกษาแบบตัดรากทางวัฒนธรรม

เพราะฉะนั้นการศึกษาสมัยใหม่ ออกมาได้ 8 ปี ในครั้งรัชกาลที่ 5 มีคนเตือนว่า การศึกษาแบบนี้จะทำให้คนไทยขาดจากรากเหง้าของตนเอง และคนที่เตือนคือพระมหาสมณเจ้ากรมวชิรญาณวโรรส มีเขียนไว้ในหนังสือ เพราะเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง อันนี้พระธรรมปิฎกพูดมากกว่า 20 ปีแล้วว่า การศึกษาผิดเพราะเป็นการแยกส่วน ว่าการศึกษาก็อย่างหนึ่ง ชีวิตก็อย่างหนึ่ง แยกกันไป เอาวิชาเป็นตัวตั้งไม่ได้เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง สำหรับทางศาสนา ศาสนาทั้งหลายว่าชีวิตคือศาสนา ศาสนาคือชีวิต งานที่เราทำ ความสำคัญอยู่ที่ตรงนี้

เรากล่าวว่า การพัฒนาที่จะให้เกิดความยั่งยืนที่แก้ปัญหาต่าง ๆ ต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งแล้วจะทำอย่างไร ? ต้องจับตรงนี้ให้ได้

การพัฒนาต้องเอา**พื้นที่**เป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เอากรมเป็นตัวตั้ง ซึ่งบูรณาการเชื่อมโยงไม่ได้ ถ้าเราเอา**พื้นที่**เป็นตัวตั้ง เพราะในพื้นที่มีชีวิต มีสังคม มีประวัติศาสตร์ มีภูมิปัญญาอยู่ในพื้นที่ เอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง ที่นี่ยพื้นที่หรือแผ่นดิน หรือภูมิธรรมหรือภูมิปัญญาที่ติดแผ่นดิน

เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมมีอีกชื่อหนึ่ง คือ ภูมิปัญญา หมายถึง วัฒนธรรมปัญญาที่ติดแผ่นดินที่มนุษย์ได้รับรู้จากสิ่งแวดล้อมมา สะสมมาเป็นภูมิปัญญา ที่นี้ถ้าเราลงไปในพื้นที่ พยายามเข้าใจพื้นที่ ถ้าเราลอยตัวอยู่ข้างบนจะมองไม่ออกว่าจะแก้ไขอย่างไร เราต้องลงไปในพื้นที่ มองในพื้นที่ เช่น ความยากจน เรามองว่าเรื่องศาสนาเป็นเรื่องสำคัญเหลือเกิน เราอาจลงไปส่งเสริมเรื่องศาสนา นี้เราจะไปทำอะไรกับมหาเถรสมาคม มองไม่ออกทำอย่างไร ถ้ามองในพื้นที่นี้จะยากขึ้นเยอะ เช่น ในตำบลหนึ่งมีประชาชนอยู่ในนั้น มีหมู่บ้าน มีสมาชิกหมู่บ้าน มีโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้าน มีวัดในตำบลประมาณ 5 วัด พระทำงานกับชาวบ้าน เรื่องดี ๆ ศีลธรรมก็เกิดขึ้นง่าย และการที่พระอยู่ในวัด 5 วัดในตำบลมาทำงานร่วมกับชาวบ้านก็เป็นเรื่องง่าย เราก็มีตัวอย่าง ที่ขอนแก่น อำเภออุบลรัตน์ คุณหมออภิสิทธิ์ ผ.อ.โรงพยาบาลอุบลรัตน์ ไปส่งเสริมหมู่บ้านในการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทำเกษตรผสมผสาน ดูแลกันเรื่องสุขภาพ เรื่องต่าง ๆ ทำอยู่ 5 ปีแล้วไปประเมิน เจอ 5 – 6 อย่าง คือ

- 1.ชาวบ้านหลุดจากการเป็นหนี้หมดทุกคน
- 2.มีเงินออม เพิ่มขึ้น
- 3.มีอาหารกินอิ่มมาก เพราะว่าทำเกษตรผสมผสานมีอาหารเหลือกิน
- 4.สุขภาพดีขึ้น

กินอิ่ม นอนหลับ จิตใจมีความสุข มีความเคารพนับถือกัน มีความดี

5. ไปนับต้นไม้ดู 41 หมู่บ้านที่ทำงาน ต้นไม้เพิ่มขึ้น 3 แสนต้น ถ้าคิดเป็นมูลค่าทำประโยชน์ได้ 1 หมื่น 2 พันบาทต่อต้น เอา 3 แสนต้นคูณเข้าไป มูลค่าจะได้เท่าไร

6. มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้น มีปราชญ์เกิดขึ้น พวกนี้เป็นทุนทางสังคมที่เกิดขึ้น ในตอนหน้าเรามาสงใจเรื่อง ปราชญ์ชาวบ้านขึ้นมาก ว่า ผู้นำชาวบ้านที่ฉลาดเป็นทั้งคนดีและฉลาดรอบตัว รู้เรื่องต่าง ๆ ดี

เพราะฉะนั้นในพื้นที่ ถ้าเราลงไปในพื้นที่ โดยสรุปเราจะเจอ 3 อย่างคือ

1. ความจริงของพื้นที่ที่ตัดแผ่นดิน

2. มีความงาม

3. มีความดีอยู่ในนั้น

ทั้งหมดเรียกว่า **ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ภูมิสังคม** พระเจ้าอยู่หัวใช้คำว่า “**ภูมิสังคม**” ท่านรับสั่งว่า “**จะทำอะไรต้องเข้าใจ ภูมิสังคม**” ภูมิ คือ พื้นที่ สิ่งแวดล้อม เป็นอย่างไร สังคม เป็นอย่างไร ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา เป็นอย่างไร วัฒนธรรม เป็นอย่างไร ไม่อย่างนั้น จะทำอะไรไม่ถูก ต้องเข้าใจ ภูมิสังคม

ความงาม ถ้าใครเข้าถึงความจริงจะประสบความงาม ถ้าไม่ได้ประสบความงามยังไม่ได้เข้าถึงความจริงอันนี้เป็นหลัก

ความดี ในพื้นที่ มีเยอะ แต่ทุกวันนี้ตาม หนังสือพิมพ์ เจอแต่ความเลว ตื่นมาอ่านหนังสือพิมพ์ก็เกลียดแล้ว

แต่ในพื้นที่มีความดีเยอะ ทุกครั้งที่ลงพื้นที่จะเจอคนดี ๆ เยอะ จากตัวอย่างที่ลงพื้นที่แล้วพบ เช่น

1. ไปเจอครูดีคนหนึ่ง เป็นผอ. โรงเรียนที่ชุมพร ท่านมีความรู้สังคม นอกจากสอนหนังสือที่โรงเรียน ท่านจะใช้เวลาช่วยเวลาชาวบ้านค้าขายกัน ท่านอธิบายประเด็นทางกฎหมายให้ฟังว่าเป็นอย่างไร ช่วยให้เกิดความเข้าใจความขัดแย้ง ที่เรียกว่า การแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ไม่อย่างนั้น จะนำไปสู่ความรุนแรงที่นำไปสู่ศาล ทำกันไม่ไหว ต้องมีกระบวนการคลี่คลายความขัดแย้งให้ชุมชน อาจารย์ท่านนั้น ทำโดยไม่มีค่าตอบแทน แต่ทำตรงนี้เพื่อช่วยชาวบ้าน

2. เจอครูอีกคนหนึ่ง เป็น ผอ. โรงเรียนเหมือนกัน ครูสุทิน ท่านนี้ ก็ดู นักเรียนที่ถูกโรงเรียนให้ออก เพราะเรียนไม่เก่ง ซึ่งเป็นเรื่องแปลก ยิ่งเขาไม่เก่ง ยิ่งต้องให้เขาเรียน ทำไมเราไปรังเกียจคนไม่เก่ง ที่ฝรั่งเศส มีกฎหมายห้ามสอบ Ent. โรงเรียนไหนสอบ Ent. ผิดกฎหมาย มหาวิทยาลัยสอบ Ent. ไม่ได้ เขาบอกว่าเป็นสิทธิของคนฝรั่งเศส ทุกคน ที่จะเรียน คุณจะไปกั้นเขา เพราะเขาจน เพราะเขาเรียนไม่เก่ง ไม่ได้เขาต้องมีสิทธิเรียน ที่นี้ครูสุทิน ท่านไปดูนักเรียน ที่ถูกให้ออก เพราะคะแนนไม่ดี ก็ไปดูบางคน พ่อแม่คนเดียว เพราะถูกฆ่าตาย เหลือแต่ตัว บางคนเคยถูกข่มขืน ผู้หญิง บางคนจนมาก ไม่เก่งแล้ว ยังมีปัญหาทางสังคม ทางจิตใจ ครูสุทินก็ไปหาที่ของทางตำรวจ และเปิดโรงเรียนให้สำหรับเด็กถูกโรงเรียนให้ออก ให้มีที่

อยู่ ที่กิน ให้ครูมาสอน ให้เหมาะแต่ละคน คนอย่างนี้ก็มี และให้เงินตัวเองด้วย ซึ่งตัวเองก็เป็นหนี้เขาอยู่หลายแสน

ที่ชุมพร ผมได้ไปที่วัดทุ่งไผ่ของพระครูศรี เพื่อสอนวิปัสสนากรรมฐานคน พอไปถึงที่นั่น ก็พบท่านอาจารย์โพธิ์ เจ้าอาวาส วัดสวนโมกข์ มาจากสุราษฎร์ พาโยมจากเกาะสมุย ซึ่งมีที่ 20 ไร่ อยากจะอุทิศที่ เพื่อให้เป็นที่พักปฏิบัติธรรม ถ้าขายคงได้หลายร้อยล้านบาท แต่ไม่ขาย ท่านอาจารย์โพธิ์พามาดูศูนย์ปฏิบัติธรรม ว่าสร้างอย่างไรดี ตรงนี้มีความดี อยู่ในชุมชนดีเสมอ

ผมไปที่ลพบุรี ตำบลหัวสำโรง ตำบลเดียวมีวัดร้าง 18 แห่ง เจอบ้างสงวน ซึ่งใจดีมาก รู้เรื่องคนในตำบลทั้งหมด และชุมชนก็กำลังมีการวิจัยประวัติศาสตร์ตำบล สำคัญนะ ทุกตำบลควรจะมีการวิจัยประวัติศาสตร์ตำบล เพราะว่า เมื่อรู้ประวัติศาสตร์แล้ว เป็นเครื่องรวมคน จะทำให้คนรวมตัว เพราะคนจะสนใจประวัติศาสตร์ของตัวเอง

ผมไปที่หมู่บ้าน สามขา จังหวัดลำปาง ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าหมู่บ้านเคยมีพ่อหนานคนหนึ่ง เมื่อตอนพม่ายึดลำปาง เมื่อ 20 ร้อยปีก่อน พ่อหนานได้ไปต่อสู้กับพม่าที่...เป็นผู้นำและพ่อหนานในหมู่บ้านได้ไปร่วมกับเขาด้วย เขาภูมิใจ พ่อหนานของเขาคนนั้นมาก ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นจะช่วยเรื่องนี้มาก อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโณดม เคยพาผมไปที่ลาดหญ้า บอกว่า “อาจารย์ ตรงนี้แหละเป็นที่ทำสงครามทุ่งลาดหญ้า” จุดตรงนี้

ถ้าเรารู้ประวัติศาสตร์ ทำให้เรารู้ความหมายของที่นั่น ถ้าเราไม่รู้ เราเดินผ่านไป ก็ไม่มีความหมายอะไรสำหรับเรา เป็นคน เราต้องรู้ความหมาย ความหมายจะเกิดจากความรู้ รู้ว่าตรงนี้มีอะไร และมันช่วยจิตใจ ช่วยกำหนด ทำให้เกิดพลังทางสังคมเกิดขึ้น

ผมไปสกลนคร ไปนอนกับพ่อเล็ก กลุ่มอินแปง เป็นการรวมตัวของกลุ่มคน 8 อำเภอ รอบภูพาน ทำต่างๆ เขาขึ้นไปสำรวจบนภูพานว่า ไปดูว่าต้นไม้อะไร กำลังจะสูญพันธุ์บ้าง มีพันธุ์ไม้อะไรบ้าง ก็ไปเก็บพันธุ์มา แจกจ่ายกัน อบรมการปลูกต้นไม้ ไม่สูญพันธุ์ ทำเป็นหมื่นๆ แสนๆ ต้น มีคนมาขอซื้อ พ่อเล็กบอกว่าได้ ต้นละ 2 บาท เอาไปส่งให้ด้วย ผมถามว่า ไม่ขาดทุนหรือ พ่อเล็กตอบว่า “ **อาจารย์ครับ ถ้าไรของผมอยู่ที่ความสุขของผู้อื่น**” อย่างนี้ นิวยอร์ค ไม่มี จิตใจสูงจริงๆ ความดีขนาดนี้อยู่ในแผ่นดิน เป็นธรรมชาติที่อยู่ในแผ่นดิน เพราะฉะนั้นใครลงไปในพื้นที่แล้ว จะเกิดพลังในตัวเอง อันนี้เกิดขึ้นทุกหน ทุกแห่ง ทุกประเทศ พวกนักการเมืองในอเมริกา เวลามาประชุมที่วอชิงตันนานๆ จะหมดแรง และเวลาที่เขากลับไปหาประชาชน ที่เรียกว่า Go back to the people ทำให้เขามีพลังขึ้น เพราะในพื้นที่มีความดี จิตใจความเป็นมนุษย์ ความจริง ความงามอยู่

เพราะฉะนั้น การพัฒนาต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งจึงจะเกิด...

ขณะนี้ มีสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง อย่างน้อย พันตำบลที่กำลังเกิดขึ้นขณะนี้ คือชาวบ้านรวมตัวกัน ทำการวิจัยเรื่องของเขาเอง เช่น หมู่บ้าน สามขา ลำปาง ที่ตำบลเขาคราม ที่กระบี่ ชาวบ้านรวมตัวกัน วิจัยกันเอง วิจัยว่า เขามีรายจ่ายอะไรบ้าง ในตำบล และเจอบ้าง คำนวณปลา ปีละ 7 แสน

บาท พอเจออย่างนี้แล้ว ในภาพรวม เขาก็ตั้งคำถามว่า “เราทำเองได้หรือเปล่า น้ำปลา?” ถ้าทำเองไม่ได้ ไม่เป็นไร ก็ไปเรียนรู้เอา ถ้าทำได้ ก็ทำกัน

ก็มาทำน้ำปลากัน ปรากฏว่า ไม่ถึงแสนบาท กำไร 6 แสนบาทละ

ขนมลูก เท๋ไห่ มีการวิจัยว่า ขนมลูกเด็ก ที่พ่อแม่ต้องเสียเงิน จากที่โฆษณา และประโยชน์อะไรก็ไม่มี ปีหนึ่งเป็นเงินเท่าไร ทั้งประเทศ ปีหนึ่งเป็นเงินแสน 7 หมื่น ล้านบาท ไม่ดีต่อสุขภาพ เสียเงินไป เดิม ไม่รู้ ไม่มีภาพรวม ไปวิจัย ก็ได้ภาพรวมออกมา ก็ตั้งคำถามว่า เราทำขนมให้ลูกกินได้หรือเปล่า ปรากฏว่า ได้ตั้ง 20-30 ชนิด ลูกกินอิ่ม เหลือขาย เพราะการวิจัย

ค่าเครื่องดื่ม เท๋ไห่ ทั้งตำบล ปีละเท๋ไห่ โฆษณาเยอะมาก ไปเจอตัวเลขว่า ปีละ 25 ล้านบาท

ที่นี้มาถามว่า **เราเป็นหนี้ใคร?** เป็นหนี้ ธกส. เท๋ไห่? หนี้ธนาคารเท๋ไห่? หมู่บ้านหนึ่ง เป็นหนี้ หลายสิบล้านบาท

ถามต่อไปอีกว่า **ทำไมจึงเป็นหนี้?** อันนี้สำคัญ เป็นเศรษฐศาสตร์แล้ว เขาเจอแบบนี้ ว่า การที่ชาวบ้านถูกชักนำ โดยรัฐบาลให้ปลูกพืชอย่างเดียว เดิมชาวบ้านทำการเกษตร ไม่ได้ทำแบบนี้เลย เมื่อก่อน เขาจะปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ปลูกสมุนไพรทำหลายอย่าง รัฐบาลบอกว่า ไม่ควรทำอย่างนั้นหรอก ควรทำอย่างเดียว ปลูกปอปลูกอ้อยปลูกมันอย่างเดียว เราจึงเห็นการทำลายป่า เป็นหมื่นเป็นแสนไร่ เพื่อปลูกมันสำปะหลังอย่างเดียว ซึ่งมีค่าน้อยมาก ราคาต่ำมาก เราทำลายป่า ซึ่งมีค่าของเราไปหมด การปลูกพืช ซึ่งมีคนไม่กี่คนที่รวย ชาวบ้านขาดทุน แต่เขาไม่รู้ แต่พอมาวิเคราะห์ ว่าปลูกมันสำปะหลัง ที่หนึ่งได้กิโล ราคา กิโลละเท่าไร? เขาก็จะรู้ว่า รายได้เขาเท่าไร รายจ่าย มีอะไรบ้าง? ต้องซื้อข้าว มันสำปะหลัง กินแทนข้าวไม่ได้ ซื้อข้าว ผัก ปลา ไข่ ซื้อทุกอย่างที่กิน มาดูว่ากำไรเท่าไร ซึ่งมาเจอว่า **ขาดทุน** เมื่อชาวบ้านวิจัย และเจอตรงนี้เอง เขาปรับตัวจากการทำอย่างเดียวนำมาทำหลายสิบอย่าง เชื่อมโยงกันเป็น Cluster เป็นกลุ่มๆ เช่น ปลูกข้าว ตั้งโรงสีชุมชน สีข้าวเอง ขายข้าว ได้กำไรมากขึ้น ได้เงินมากขึ้น ได้รำ ได้ปลายข้าว ไปเลี้ยงไก่ รำไปเลี้ยงหมู ไข่ไก่ไปเลี้ยงปลา น้ำเลี้ยงปลาเป็นปุ๋ยอย่างดี ทำให้เชื่อมโยงกัน บางแห่ง 40-50 อย่าง เชื่อมโยงกัน เรียกว่า **วิสาหกิจชุมชน** พอจับได้ว่า ทำอย่างเดียว ก็ไปทำเกษตรผสมผสาน เช่น พ่อเล็ก กลุ่มอินแปลง เขาไม่ปลูกพืชอย่างเดียว เขาทำเกษตรผสมผสาน เขาปลูกยอดหวาน กล้วยมาก ทำหลายอย่าง เรียกว่า “ทำทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ทำ” กินอิ่มแล้ว ไม่ต้องเสียเงิน กินอิ่มแล้ว ขายได้อีก นี่เป็น จุดเปลี่ยน ไม่ใช่ซื้อทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ซื้อ อันนี้ขาดทุน เพราะว่าเกษตรกรถูกเปลี่ยนเป็นว่า “อะไรที่เกษตรกรขาย จะราคาถูก อะไรที่เกษตรกรซื้อจะราคาแพง” ก็จะเจ๊งหมดทั้งแผ่นดิน อันนี้ คือสิ่งที่รัฐ ทำกับเกษตรกรไทย ที่ขายถูก ซื้อแพง

เศรษฐกิจชนบทล่มสลายหมด ด้วยอย่างนี้ ต้องขายที่ ขายควาย ขายสมบัติชิ้นสุดท้าย คือ ขายลูกสาวไปเป็นโสเภณี เรามีโสเภณีเป็นแสนคน เพราะฉะนั้นคนรุ่นหลังจะคิดได้อย่างไร? ประเทศไทยเคยมีอาหารเหลือกิน แต่ทำไมเราทำอย่างนี้ เพราะเราสร้างความล่มสลายให้กับเศรษฐกิจของชนบทไทย

เพราะฉะนั้น สิ่งที่เราคุยกันเรื่องทุนทางสังคม เราพื้นตัว ถ้าเรามีเศรษฐกิจพอเพียง สังคมเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมที่รักษาไว้ได้ เราพัฒนาวัฒนธรรม พัฒนาจิตใจของเราได้ ตรงนี้ มีแง่คิด หลักคิดที่สำคัญ ที่ผมอยากจะพูดไว้ตรงนี้

เดิม 100 กว่าปี เราให้คุณค่ากับความรู้ที่เป็นวิชา ที่อยู่ในกระดาษ ตำรา เราไม่ได้ให้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน ในตัวคนทุกคนมีความรู้ อยู่จากประสบการณ์ชีวิต จากประสบการณ์การทำงาน วันนี้จะช่วยบอกเราว่า ทำไม ครูที่ดีที่สุดของเรา คือใคร? ลองหยุดคิดสักนิด คือแม่ แม่เป็นครูที่ดีที่สุด โดยไม่คำนึงถึงระดับการศึกษาของแม่ แม่ไม่เคยเข้าเรียนเลย

โยมแม่ของพระธรรมปิฎกไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย เป็นคนสุพรรณ สอนลูกมา

แม่อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย สอนลูกมา

แม่อาจารย์เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ไม่เคยเข้าโรงเรียน อาจารย์เจิมศักดิ์ ทำศพแม่เขียนหนังสือเล่มหนึ่งว่า “สิ่งที่แม่สอนไว้” สอนสารพัดอย่าง แม่ไม่เคยเข้าเรียนเลย

แม่ผมเองก็ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย เป็นชาวบ้านอยู่ที่เมืองกาญจน์ แต่สอนเยอะมาก

เพราะฉะนั้น ในตัวแม่มีความรู้ จากประสบการณ์ชีวิต จากการทำงาน จึงมีความรู้ในตัว และเป็นความรู้ของจริง ทำได้จริงๆ

ขอโทษ คุณครู นะครับ ครูที่สอนอยู่ปาวๆ นี้นะ ทำอะไรไม่เป็นหรอก ขายก้วยเดียว ขายของชำ ก็ไม่เป็น ผสมปูนก็ไม่เป็น แต่เราไม่ได้ให้ความรู้ที่มีคุณค่าที่อยู่ในตัวคน เป็นเรื่องใหญ่มาก เวลาพูดทุนทางสังคมต้องจับหลักตรงนี้ให้ได้ ถ้าเปลี่ยนคุณค่าของคน ถ้าเราท่องหนังสือ แต่ละเล่มเหมือนกัน พิมพ์มาพิมพ์เล่มเหมือนกัน ความรู้ในตำราเหมือนกัน ความรู้ในตัวคนไม่เหมือนกัน สมมติตำราทำกับข้าว.....พลิกแผ่นดิน ถ้าเราเปลี่ยนคุณค่าตรงนี้.....ความรู้ในตัวคนไม่เหมือนกัน.....อันนี้ คือ ความพิเศษ ของตัวคน ของความรู้ที่ไม่เหมือนกัน ตรงนี้เป็นหลักสำคัญ ถ้าใครเป็นนักคิด

“ของไม่เหมือนกัน มาเจอกันจะเกิดของใหม่ขึ้น”

เช่น น้ำ = H₂O ประกอบด้วยไฮโดรเจน 2 อะตอม ออกซิเจน 1 อะตอม ถ้า ไฮโดรเจน เจอกัน ไฮโดรเจนไม่เกิดน้ำ ออกซิเจนเจอกับออกซิเจนไม่เกิดน้ำ ไฮโดรเจนเจอกับออกซิเจน เกิดเป็นน้ำ น้ำเป็นของใหม่

เพราะฉะนั้น **ความรู้ที่ไม่เหมือนกัน ถ้ามาแลกเปลี่ยนกัน จะเกิดของใหม่ขึ้น เกิดนวัตกรรมขึ้น** เพราะฉะนั้น ความรู้ในตัวคนมีความสำคัญ

ขณะนี้ โรงเรียนทั้งหมดทุกระดับ สถาบันการศึกษาทั้งหมดเป็นต้นตอแห่งความเสื่อมเสีย ศีลธรรมพื้นฐาน โดยเชิงสถาบัน

ถ้าถามว่าศีลธรรมพื้นฐานคืออะไร?

“ศีลธรรมพื้นฐาน” คือ การเคารพ ศักดิ์ศรี คุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะคนเล็กคนน้อย คนยากจน คนพิการ เขาเป็นคน เขามีศักดิ์ศรี เขามีคุณค่า คนทุกคนมี

ศักดิ์ศรี ทั้งสิ้น แต่สังคมไทยเป็นสังคมที่ไม่เห็นหัวคนเล็กคนน้อยเป็นสังคมที่ไม่เคารพศักดิ์ศรี คุณค่าของ
ความเป็นคน ไม่เห็นคุณค่าของคนทุกคน..."หมอเห็นแต่ไข้ ไม่เห็นคน"

...ถ้าเราขาด ศีลธรรมพื้นฐาน เราพัฒนาไม่ได้...

...การพัฒนาทุกชนิดต้องเคารพศีลธรรมพื้นฐาน เคารพพื้นฐานความเป็นคน...

...ฟังดูเหมือนยาก แต่มายาก พลิกนิดเดียว...

...ผมเคยเป็นประธาน คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้...ไปอยุธยา ไปดูโรงเรียน 2 แห่ง
เขาให้นักเรียน เรียนจากชาวบ้าน เรียนจากช่างเสริมสวย คนขายของชำ คนขายกล้วยเตี๋ยว ช่างผสมปูน...
เขาก็สอนได้เพราะทำเป็น เขาชำนาญ ไม่ลำบากอะไรเลย เขาเป็นวิถีชีวิต

ที่นี้ทำไมคนเหล่านั้น รู้สึกมีเกียรติขึ้นทันที เขาคิดว่าเขาไม่เคยมีเกียรติเลย เขา Nobody
แต่ตอนนี้ เป็น Somebody นักเรียนมาเรียนจากเรา มีเกียรติขึ้นทันที แล้วนักเรียนเรียนกับใคร เขาก็
เคารพคนนั้นเป็นครู มีความเคารพกันเกิดขึ้น

ขณะนี้การศึกษาของเราทำให้นักเรียนไม่อยากคุยกับพ่อแม่ ปู่ย่าตายายก็ไม่อยากคุย
เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนอยู่ที่การท่องวิชา นี่คือการตัดขาดคนออกจากกัน ความสัมพันธ์ของคน
ระหว่างเด็ก พ่อแม่ ปู่ย่าตายายสำคัญ และการรับรู้จากคน จากพ่อแม่ปู่ย่าตายายนี้มีความรู้เยอะเลย ในที่
เรียนเอาแต่คะแนนกับท่องหนังสือ ความรู้เยอะ พอเด็กอ่านหนังสือแล้วจำไม่ได้ จะเปลี่ยไม่อยากคุยกับพ่อ
แม่ปู่ย่าตายายแล้ว ก็เสียคน ตอนนี้ก็ใช้วจารุนแรง ระบบการศึกษาของเราทั้งหมด คือที่ทำลายศีลธรรม
พื้นฐาน ถ้าเราให้ผู้เรียน เรียนจากมนุษย์ ความรู้อยู่ในตัวคน ที่เหมือนอยู่ในแม่เราอยู่ในพ่อเราเยอะแยะ
 ฯลฯ และนี่เป็นของจริง ตรงนี้เมื่อเราจะทำแผนที่ ทูทางสังคม เราต้องมีตัวนี้ เข้าใจหลักคิดว่าความรู้ที่อยู่ใน
ในตัวคนมีค่ามากเหลือเกิน

ฉะนั้น ผมอยากเห็นทุกจังหวัดทำ mapping คนหมดทุกคนทั้งจังหวัด เริ่มจากที่ละตำบล
ก่อนก็ได้ ตำบลนี้เรามีนักเรียน มีครู มีพระ ทดลองดูจะสนุกมาก เพราะเด็กจะเรียนกับปู่ย่าตาทวด เข้าไป
ทำ mapping ดูว่า ใครทำอะไรบ้าง คนนี้ทำกับข้าวเก่ง คนนี้ทำขนมอร่อย คนนี้จักสานเก่ง ทุกคนเลย นี่เป็น
จุดพลิกผันที่สำคัญว่าทุกคนเป็นคนมีค่าหมด

ทุกวันนี้ เราทำให้คนเกือบทั้งหมดไม่มีค่า ไม่มีศักดิ์ศรีหมด การศึกษาเขาเรามีนักเรียน
เพียง 2-3 คน เท่านั้น ที่เรียกว่าเป็นคนเก่ง คนนั้นเป็นคนเก่ง คนนั้นเป็นคนไม่เก่ง อันเป็นการตีตราบาป
อย่างรุนแรง คนทุกคนเป็นคนเก่ง แต่เก่งในทางที่ต่างกัน คนนั้นทำขนมเก่ง คนนี้จิตใจดี คนนั้นสนใจเรื่อง
ศิลปะ คนนั้นเก่งโครงกลอน ทุกคนมีคุณค่าหมด ทุกคนเป็นคนเก่งหมด ที่นี้การจะปฏิรูปการศึกษานั้น เรา
ต้องรู้ทรัพยากร หรือแหล่งเรียนรู้ของเราคือคนทุกคนที่อยู่ในชุมชนทั้งหมด

ฉะนั้นอยากเห็นคนเมืองกาญจน์บุรีลองช่วยกันทดลองทำ และก็กระทรวงพัฒนาสังคม
กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาก็ดี กองทุนต่าง ๆ ก็ดี เช่น สกว. สสส. ลองทำเป็นตำบล ๆ เพื่อเรียนรู้
วิธีทำ ว่าในตำบลมีอะไร ทำไมเราจะทำ mapping คนทั้งหมดในตำบลเลยว่าใครทำอะไรเก่ง และเอามา

เข้าระบบข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์ แล้วจะเกิดอะไรขึ้น คนทุกคนจะภูมิใจ มีศักดิ์ศรี นี่คือศีลธรรม นี่คือศักดิ์ศรี ความรู้ที่เราได้อยู่ และก็ทำในสิ่งที่เราทำได้ดี มันมีค่า อยู่ในระบบข้อมูลของประเทศ ต่อไปเวลาใครอยากจะทำอะไร ก็ค้นดู ว่าค้นดูว่าใครทำอะไรเก่ง ก็ไปค้นดูที่ computer คนเมืองกาญจน์ก็ไปเจอพ่อเล็กที่ สกลนครได้ บางคนอยู่สตูล บางคนอยู่นั่นอยู่นี่ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ลองนึกภาพถ้าเรามีระบบ ข้อมูลทั่วประเทศ ของคนทุกหมู่บ้านเลย ทั้งประเทศ จะมีค่าแค่ไหน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มันจะ เกิดขึ้น... อันนี้เป็นการปฏิบัติประเทศไทยเลย และคนมีเกียรติ มีค่า ทุกคนหมด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะ มาก...

เศรษฐกิจอยู่บนฐานวัฒนธรรม จะมั่นคงมาก ซึ่งไม่มีวันตาย โลกจะผันผวนอย่างไร อิรัก จะเป็นอย่างไร เราอยู่ได้ เราไปฟังเศรษฐกิจภายนอก... เราอยู่ไม่ได้

เศรษฐกิจพื้นฐานควรเป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงที่ในหลวงรับสั่ง

ตรงนี้ขออนุโมทนาในสิ่งที่เราทำอยู่ และลองรวมตัวกันและทำ mapping ละเอียดเลยเป็น รายตำบล ทั้งหมดทั้งเมืองกาญจน์ เริ่มลงดูก่อน ตำบลหนึ่งให้คนในชุมชนศึกษาวิจัยกันเอง และเป็นแหล่ง เรียนรู้ เชื่อมโยงการศึกษากับชุมชน ต่อไปจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป เมืองกาญจน์ทั้งจังหวัด จะเป็นมหาวิทยาลัย ในยุคใหม่ เป็นมหาวิทยาลัยชีวิตเพราะว่าเรียนรู้กับชีวิตจริง กับสังคมวัฒนธรรม ทำมาหากิน... รักษา สิ่งแวดล้อมทั้งจังหวัดเลย กับคนทั้งจังหวัดร่วมกัน ประชาชน เกษตรกร ข้าราชการ... คนทั้งจังหวัดร่วมกัน เป็นมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยทุกวันนี้ ผมไม่ถือเป็นมหาวิทยาลัย เป็นโรงอะไรชนิดหนึ่ง ผมเป็นกรรมการ มหาวิทยาลัยหลายแห่ง

พระเจ้าอยู่หัวทรงพระนิพนธ์ ลองกลับไปอ่านพระมหาชนก ในนั้นทรงพระราชนิพนธ์ ที่มี ใจความสำคัญ ๆ ไว้เยอะมาก อ่านแล้วดีมาก อ่านหลายเที่ยว พระราชนิพนธ์ไว้ถึง มหาวิทยาลัย คือคำว่า มหาวิทยาลัย มันไปไม่ได้แล้ว Hopeless แล้ว วิชามนุษย์หมายถึง ความรู้ วิชาเป็นศัพท์ทางพุทธ วิชา แปลว่า ปัญญา

...วิทยาแปลว่า ความรู้ วิชา กว้างกว่า ปัญญาหมายถึง รู้ มีจริยธรรม เป็นหมดทุกอย่าง ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ เป็นมหาวิทยาลัย

...จึงอยากเห็นมหาวิทยาลัย คนเมืองกาญจน์ทำได้ไหม ทำสนองพระราชดำริให้เมือง กาญจน์ทั้งจังหวัดเป็นมหาวิทยาลัย

ถ้าทำจริง พวกผมทั้ง กะบิเลยจะมาร่วมด้วย มาสนับสนุน...

ขอให้เรารวมตัวกัน ถ้าทำทั้งตำบล ทั้งหมดจะเป็นปาล้อมเมืองได้ แต่เมืองเราไม่ทิ้งนะ ขออนุโมทนาและอวยพรให้ประสบความสำเร็จ

